

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Валько Н.В.

*викладач історії,
Екологічний коледж*

Львівського національного аграрного університету

З ІСТОРІОГРАФІЇ РАДЯНСЬКО-ЮГОСЛАВСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У даній роботі проаналізовано джерельну базу радянсько-югославського конфлікту 1948 р. В сучасній історіографії. В українській історіографії ця тема практично не розроблена. Тому її актуальність спонукає хоча б частково заповнити цю прогалину. Недостатній рівень висвітлення причин радянсько-югославського конфлікту і його місця в українській історіографії визначає наукову актуальність обраної теми.

Тема радянсько-югославських стосунків у 1948 році є надзвичайно актуальною для дослідження. Однак багато десятиліть вона була не стільки об'єктом наукових досліджень, скільки грубих фальсифікацій з обох боків, радянського і югославського. Архіви були закриті. Навіть зараз, не дивлячись на те, що учасників цих подій вже немає в живих, а самі держави і партії перестали існувати, широкий доступ до багатьох документів є закритим.

Проблематика радянсько-югославського конфлікту розглядалася в радянській історіографії однобічно, як зрада югославської компартії ідеям марксизму-ленінізму. Оціночна історіографія змінюється в період «перебудови». Важливою політичною подією в радянсько-югославських стосунках став офіційний державний візит М.С. Горбачова до Югославії у березні 1988 року. Цей візит підвів остаточну риску в ідеологічному і політичному конфлікті між КПЮ і ВКП (б) та Інформбюро у 1948 році.

Першим офіційним обговоренням теми двостороннього конфлікту став «круглий стіл» Інституту слов'янознавства і балканістики АН СРСР у 1988 році [22, 98, 118]. Матеріали «круглого столу» разом із невдовзі опублікованими статтями в журналах «Вопросы истории» [7, с. 27-28] і «Новая и новейшая история» [14, с. 82] стали першими дослідженнями цієї проблеми. Автори цих статей в основному використовували іноземну історіографію. Вони намагаються зрозуміти і розібратися з причинами розриву двох «етнічно і культурно споріднених народів». Негатив конфлікту, на їх думку, проявився в розриві двох «братніх народів» [7, с. 35].

На даний момент історія виникнення і розвитку радянсько-югославських відносин широко представлена в сучасній історіографії, з'явилися публікації документів, які до цього часу не публікувалися і вони доповнюються в силу появи нових архівних даних. Перш за все ця проблема широко представлена в працях відомого російського історика – славіста Гібіанського Л.Я та інших

дослідників Інституту слов'янознавства та балканістики РАН. Анікієв А.С. У своїй монографії бачить цю проблему в контексті суперництва на Балканах двох політико-ідеологічних блоків очолюваних СРСР та США [2, с. 13]. Автор розглядає радянсько-югославські стосунки від їх встановлення, перебіг конфлікту аж до нормалізації у 1953-1956 роках. Гіренко Ю.С. основну увагу приділяє міждержавним відносинам СРСР і ФРНЮ в період 1945-1953 роках та міжособистісним відносинам Сталіна і Тіто [15, с. 63].

Як зазначає Романенко С. А., не до кінця зрозумілі причини різкого конфлікту між Радянським Союзом і Югославією, Сталіним і Тіто. Не дають повної картини і розсекречені опубліковані в останній час документи, в том числі із радянських архівів. Різкі звинувачення якими обмінювалися сторони, часто носили ідеологічний і політико-пропагандистський характер, вони скоріше приховували чим розкривали суть подій які відбувалися. Доводиться враховувати той факт, що багато документів все ще не розсекречено, а у відкритих джерелах часто відсутні необхідні дані про підготовку рішень, про розпорядження вищих партійних діячів [20, с. 11-14].

Джерела до даної теми умовно можна поділити на групу опублікованих документів та праці лідерів партії. Вагому роль в джерельній базі становлять матеріали таємної радянсько-югославської переписки. Документи охоплюють період з середини березня до середини липня 1948 року, а саме в цей період розгорівся радянсько-югославський конфлікт [11, с. 35].

Важливою сторінкою історіографії даної проблеми є мемуарні джерела. Зокрема у вибраних статтях Тіто подано основні документальні матеріали які стосуються внутрішньої і зовнішньої політики, але вони не подають причин конфлікту [24, 4-6].

В Росії були перевидані спогади югославського письменника, члена КПЮ, близького соратника Тіто – Мілована Джиласа. Книга включає три найбільші роботи «Новий клас», «Недосконале суспільство», «Розмови зі Сталіним». Він дає характеристику соціально-політичної, економічної і ідеологічної сторони життя суспільства країн Східної Європи. Аналізує «новий клас», який на думку автора склався за ці роки, частково висвітлює труднощі в радянсько-югославських стосунках в роки Другої світової війни і післявоєнний період [16, с. 4-8].

Важливі документи періоду розриву Югославії з Москвою, торгіві, економічні, політичні представлені у збірнику документів зовнішньої політики СРСР [5, с. 8]. У 1997 році вийшли документи, які показують динаміку радянської політики в східному регіоні у 1944-1953 роках, та її роль у встановленні комуністичних режимів в Центрально-Східній Європі. Багато документів характеризують політичні форми радянського впливу на внутрішні процеси в країнах регіону [8, с. 49-50]. Збірник документів радянсько-болгарських відносин включає найбільш важливі джерела, які стосуються відносин між Радянським Союзом, Болгарією та іншими країнами соцтабору у післявоєнний період. В них розміщені спільні заяви, повідомлення про переговори, виступи партійних діячів, договірні акти, дипломатична переписка, а також документи міжнародних організацій [21, с. 10-11].

В Харківському університеті вийшла збірка документів, яка стосується радянського впливу на становлення тоталітарних режимів в країнах Центрально-Східної Європи. Вона містить понад 200 документів, або найважливіших витягів з них, які дають можливість простежити еволюцію режимів «народної демократії» у країнах регіону, збагнути причини перевороту 1947-1948 років здійсненого Сталіним за допомогою Інформбюро, зрозуміти справжні мотиви радянсько-югославського конфлікту 1948 року, виявити головні напрями та методи сталінізації [19, с. 6, 160].

Таким чином, у даній статті проаналізовано радянсько-югославський конфлікт 1948 р. В сучасній історіографії. Наукова новизна порушеної проблеми полягає в тому, що розкрилися ті аспекти конфлікту, які недостатньо піддавалися аналізу в історіографії. Зокрема: запропоновано систематизований історіографічний аналіз проблеми, дано оцінку джерелам та періодичній пресі.

Список використаних джерел:

1. Аникеев А. С. Югославия в европейской политике великих держав в годы «холодной войны» (кон. 40-х – начало 50-х годов) // Словяноведение. – 1992. № 5. – С. 60-79.
2. Аникеев А. С. Как Тито от Сталина ушел: Югославия, СССР и США в начальный период «холодной войны» (1945-1957). – Москва, 2002. – 346 с.
3. Боффа Дж. История Советского Союза. От Отечественной войны до положения второй мировой державы. Сталин и Хрущев. 1941-1964. – Москва, 1994. – 632 с.
4. Бухаркин И. В., Гибианский Л. Я. Первые шаги конфликта // Рабочий класс и современный мир. – 1990. № 5. – С. 152-163.
5. Внешняя политика Советского Союза. Документы и материалы. 1949 год. – Москва, 1953. – 720 с.
6. Волков В. К. СССР и страны народной демократии: становления отношений дружбы и сотрудничества. 1944-1949 гг. – Москва, 1985. – 479 с.
7. Волков В. К., Гибианский Л. Я. Отношения между Советским Союзом и Социалистической Югославией: опыт истории и современность // Вопросы истории. – 1988. № 7. – С. 27-39.
8. Восточная Европа в документах российских архивов, 1944-1953 гг. / Ред. Г. Мурашко, Н. Барина. – Москва, Новосибирск, 1997. – 530 с.
9. Гибианский Л. Я. Проблемы балканских стран на Постдамской конференции // Международные отношения на Балканах. – Москва, 1975. – 330 с.
10. Гибианский Л. Я. У начала конфликта: балканский узел // Рабочий класс и современный мир. – 1990. № 2. – С. 171-185.
11. Гибианский Л. Я. К истории советско-югославского конфликта 1948-1953 гг. Секретная советско-югославско-болгарская встреча в Москве 10 февраля 1948 года // Словяноведение. – 1992. № 3. – С. 35-51.
12. Гибианский Л. Я. Идея балканского объединения и планы ее осуществления в 40-е годы XX века // Вопросы истории. – 2001. № 11. – с. 38-54.
13. Гиренко Ю. С. Советско-югославские отношения: Страницы истории. – Москва, 1983. – 192 с.
14. Гиренко Ю. С. СССР – Югославия: 1948 год // Новая и новейшая история. – 1988. № 4. – С. 80-90.
15. Гиренко Ю. С. Сталин против Тито. – Москва, 1991. – 430 с.
16. Джилас М. Лицо тоталитаризма. – Москва, 1992. – 539 с.
17. Зеленин В. Сталин против Тито // Наука и жизнь. – 1990. № 6. – С. 80-90.
18. Полегаев Г. А., Латишев Л. А. Конфликт с Югославией // Открывая новые страны. Международные вопросы: события и люди. – Москва, 1989. – С. 122-134.

19. Постоловський Р. М., Пугач Є. П., Страшнюк С. Ю. встановлення тоталітарних режимів в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. (1944-1953 рр.) Хрестоматія. – Харків, 2000. – 472 с.
20. Романенко С. А. Югославия: История возникновения. Кризис. Разпад. Москва, 2000. – 388 с.
21. Советско-болгарские отношения 1948-1970. Документы и материалы. – Москва, 1974. – 640 с.
22. Советско-югославский конфликт 1948-1953 гг.: причины, развитие, последствия и уроки // Рабочий класс и современный мир. – 1989. № 3. – С. 98-121.
23. СССР – Югославия. 1948 год в современном прочтении // Словяноведение. – 1990. № 4. – С. 3-18.
24. Тито И. Б. Избранные статьи и речи. – Москва, 1987. – 646 с.
25. Уест Р. И. Б.Тито: Власть силы. – Смоленск, 1997. – 512 с.

Запорожець А.В.

аспірант,

*Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ У ПОГЛЯДАХ О.В. КРИВОШЕЇНА

На початку ХХ ст. аграрний сектор російської імперії переживав глибоку кризу. Реформа 1861 р. надавши селянам особисту свободу, не змогла забезпечити належної свободи діяльності у сільському господарстві. Общинне землекористування заважало розвитку аграрного сектору, гальмувало розвиток одноосібних господарств. Разом з тим поглиблювали кризу в селі й інші фактори: селянське малоземелля, аграрне перенаселення, застарілі методи господарювання, пропаганда ідей «чорного переділу». Сукупність вище перерахованих умов поставило селянство на межу соціального бунту. Знищення пережитків кріпосного ладу було можливе лише шляхом невідкладного реформування існуючої системи.

Одним з ключових реформаторів та ідеологів аграрних перетворень у Російській імперії початку ХХ ст. був Олександр Васильович Кривошеїн. Мета даної розвідки полягає у дослідженні поглядів О.В. Кривошеїна на аграрні перетворення у Російській імперії напередодні Столипінської реформи.

Кривошеїн Олександр Васильович – видатний російський державний, політичний діяч. Брав активну участь у розробці та реалізації Столипінської аграрної реформи. Неофіційно Олександра Васильовича називали «міністром азійської Росії», оскільки він безпосередньо керував процесом землеустрою та організацією переселень на неосвоєні землі імперії.

Погляди Кривошеїна на сутність аграрного питання в Російській імперії формувалися в кін. ХІХ – на поч. ХХ ст., під час роботи на посаді помічника начальника переселенського управління Міністерства внутрішніх справ. Протягом